

VÁLASZ EGY LEVÉLRE

Irta Gerlei József

Minden nap úgy kezdődik, mint a többi. Az ablakon megjelenik egy mocskos folt, — kicsiny az ablak, kicsi a folt is. Erre, ha kell, ha nem, fölkel a nap.

Juli néni már ébren van, — úgy alszik, mint a madár. Addig néz, néz, míg a homály apadni kezd, s alján, a szoba másik sarkában meglátja a másik ágyat: Mária néni még béna oldalára dőlve alszik.

Juli néni is özvegy, Mária néni is.

Juli néni férje az ostrom alatt halt meg Pesten, nem hősként, még csak nem is bombától, hanem csak úgy a pincében, egy szalmazsákon. Gyerekeik nem voltak mellettük, Juli néninek kellett a hullát eltakarítania, mégpedig gyorsan. Deszka kellett, koporsó, pap. És egy talpalatnyi föld abban a körengetegben, egy tér, egy kert a közelben. Így is két napig kerülgették a nyers deszka koporsót a pince folyosóján. Még folyt Buda ostroma, de Juli néni tisztességgel eltemette urát az állatorvosi főiskola kertjében.

Mária néni, — ő más. Mióta eszéet tudja, nem bírja a borgőzt, a bagót és az izzadtságzagot. Az ura szeplős, vörös ember volt, ivott, füstölt, izzadt, mint minden paraszt, — ráadásul verte is. Az első évben elmenekült tőle. Anyjával élt, férfit nem ismert. De a lányok sorsa az, hogy anyjukat eltemessék. Mária néni is eltemette, s egyedül maradt. Egyszer aztán őt is hiába várták a récék és a tyúkok: kosarat vitt a postára, letette, ráborult, s úgy maradt, — féloldalára megütötte a szél.

Ekkor hagyta ott Juli néni pesti lakását, lejött, hogy hugát ápolja. Ennek már két éve. Két év óta úgy kezdődik minden nap, szakadatlanul.

A diófa koronájába már beszállt a nap, tollászodik, — az ablak tele van aranypihékkal. Juli néni fölül, fölhajtja a dunnát rossz jobblábáról, s nekilát, hogy életre dörzsölje. Soha láb még ennyi dédelgetést nem kapott. Mert olyan láb ez, hogy ha félórán át nem simogatják, meg se mozdul. De ha eltalálja a kedvét, ha jó napja van, akkor eljár egy álló nap is. De csak egy nap, nem tovább... s Juli néni minden reggel csak egy napot kér tőle.

Keserves percek. Juli néni simogat, könnyörög, sóhajtozik. Megveri öklével, szidja, gúnyolja, elmondja tuskónak, félfának. Végül elsírja magát, vékonyan, csak a maga szomorúságára:

— Istenem, miért kell az embernek, miért kell ilyen nyomorultnak lenni ?

Nem felel neki senki. Csend van, az öregek, a magukra hagyottak sírásra hajló csöndje.

Kezét a térdhajlat alá csúsztatja s a láb apránként lemozdul az ágyról. Foga vacog a fájdalomtól, de mit csináljon; fejében szól a parancs: — menni, menni, mert senki sem kel föl helyette.

Már áll, fejét magasra szegi, arca eltorzulva szürcsöli a szenvedés napi adagját. Nincs irgalom, — ma is ki kell ürítenie a poharat.

A béna is fölébredt; duzzadt szeme már egy ideje komoran kíséri növére minden mozdulatát.

— A tálat, hozd a tálat — szólal meg tompán, követelőzőn.

Betegsége kitolta természetete határait, jó és rossz irányba.

— Még te is... — nyögi kölletlenül Juli néni. Az ágy alá nyúl, s

míg a béna a párnának feszíti fejét, egy gyors mozdulattal alája tólja a tálat, s kimegy.

Az udvar földje pirhanyagos; az árnyékok elnyúlnak rajta, akárcsak este, de nem a fáradtságtól, — most kelnek fel ők is. Friss minden, a madarak füttye, a levegő s a színek, melyek jól felhasználták az éjszakai pihenőt, hogy felfrissüljenek és a gyűrődéseket újra kisímták. Hűvös van még, de az ég magasában forróság ígérkezik. Juli néni arcát, ezt a csontok közé süppedt arcot tapogatja a szellő, olyan lágyan, akárcsak a körtefa gyümölcsös ágait. Csakhogy ezt az arcot már alaposan megszedték az évek, — nem maradt rajta semmi.

Első útja az ólakhoz visz; kiengedi a csirkéket, mert őket sajnálja legjobban; aztán a tyúkokat, s csak jóval később a kiskacsákat, mert a hátsó udvar földje még hűvös, nem érte el a nap, a kiskacsák megfáznak.

De micsoda futkosást, verdesést, hápogást csapnak! Az ő öreg szíve is megvidámodik tőle. Hogy tud örülni az oktalan állat, hogy örül a jó reggeli levegőnek, a napfénynek, annak a kis szabadságnak! Csak az ember ne örülne? ...

De a hátsó konyhánál már bosszúság fogadja. Ahogy kinyitja az ajtót, felzöng a legyek hada.

— Juj, ezek a bűdös legyek! Miért teremtette őket az Isten?

Életében mindent Istennel magyaráz, tőle kérdez, tőle kér számon. Senki nem tudja, mennyit szenved a legyektől; belemennek a tejbe, a levesbe, beköpi a kenyeret, hiába zár előlük mindent, rátalálnak. Ilyenkor pesti lakásába vágyódik, s megtelik önváddal.

— Bűn ez? — tépelődik. Mit csináljak? Nem tehetek róla.

Tevizet tesz föl, de a begyújtáshoz kukoricaszár kell. Elindul hát bigcege, végig az udvaron a kunyhó felé. Lába hasogat, de az mindig hasogat, nem ér rá odafigyelni. Hanem a sietésben nagyon akadályozza, — útjában fölszed minden gallyat, babszárt, szalmaszálat.

Elbukdácsolni a kunyhóig, ez még csak hagyján, de megállni... Kezét maga elé tartja, úgy esik neki az ajtónak. Így marad egy kicsinyiség, fúj egyet, aztán benyit, fölbont egy kévét, belenyalából, s indul vissza. Hajszálai elszabadultak, szemüvege ferdén orrára csúszik; fogatlan, befordult felső ajkával, sántikáló bukdcácsolásával, hóna alatt a szárt szorongatva úgy fest szegény, mint egy seprűs boszorka.

Kedvetlenül pislog, szemét nem emeli fel, mintha gondolkozna, pedig csak a földet nézi lába alatt, mert minden kis gödör, deszka, vagy túrás az ő vesztére lapít. Gömbölyű kis válla előreesik, nyaka is, mintha lát-hatatlan zsákot cipelne. Senki sem veszi le már róla.

De csak hajolni ne kéne! Pedig mindenért hajolni kell. A tűzhely elé dobva a szárt, szálankint lehajol érte, két-három helyen rálép, eltöri, s a tűzre dugja. Keze tele van már sebekkel, nem nagy sebekkel, csak akkorakkal, aminőt a tüzes vasajtó, a kamra kilincse, a kés, a tőkgyalu csinál. S ezzel a kézzel vájkkal a mosogatólében, kaparja össze a lábos alját, fűzi be sebtibe a cérnát, símtja el vasaló alatt az inget, s forgatja este bóbiskolva a zsolozsmáskönyvet.

— Juli, Juliii!

A beteg hívja, de ha nem hívná is, megy már, viszi a mosdóvizet, s közben leloccsantja vele a derekát.

Fésülés és mosdatás, — milyen egyszerűen hangzik! Pedig ez az ő mindennapos, megújuló csatájuk. Mári néni jajgat, de Juli néni siet, nem hagyja abba. Kezében a fésű, rászól a hugára:

— Kitépem, csak jajgass! Így akarsz a bálba menni?

Mári néni vállát nevetve rázza. Azelőtt ritkán nevetett, mintha kevés dolog érdemelte volna meg, hogy nevéssen rajta. Most magán nevet.

De Juli néni egyszerre megáll, teste egy pillanatra megfeszül, vár valamit, aztán borzongás fut át rajta, mintha hideg rázná, foga összeve-rődik, aztán vége, — megy tovább minden: a fájdalom rohama elmúlt, megrázta, de nem terítette le.

Mi ez a tűz, melyben ég?

Egy fiatalkori álmában tűz elől menekült, de folyó állta útját. „Add, hogy enyhén menjen át rajtam!” — kiáltotta. A tűz elvonult, nem érzett belőle semmit. Valaki mellette állt, s azt mondta neki: „A tisztító-tűz volt”.

De ez miféle tűz? A föld neki már csak a szenvedés helye? — a tisztulásé, hogy enyhébb legyen odaát?...

— Vigyél ki már! — követeli Mári néni.

Itt van, itt az ő tisztító-tüze, Mári néni mellett. Megfogja a beteg lábát s bokájánál fogva leráncigálja az ágyról.

— De hideg! — zsörtölődik, — Akár a béka.

Mári néni reggeli imáját végzi magában, de zárt ajka elhúzódik, szem-e elneveti magát. Juli néni tutyit húz Mári néni lábára, de mikor föl-egyeneseedik, elveszti az egyensúlyt, s megindul hátrafelé.

— Há mész? — nevet Mári néni.

De Juli néni csak hátrál, nem felel. No végre, a szoba közepén asz-talba ütközik, s megáll. Hiába, nem tud annyit hátrálni, hogy Pestig ér-jen. Így hát ellöki magát az asztaltól, s megy vissza az ő betegéhez. Szoknyát húz rá, fölállítja, hogy hátul megkösse. Mári néni nyögve tartja magát, aztán visszaesik. Így ismétlődik még kétszer. Vajjon miféle színi-előadás számára próbálják újra meg újra ezt a jelenetet?

— O, te istenostora, te!

Döcögés a válasz.

— Az vagy, hiába nevezs!

Mári néni elkomorolyodik:

— Ne búsújj, nem soká.

— Sose félj te attól! Egyszer már nem köllöttél a kaszáznak.

— Nem köllöttem... — ismétli tétován a beteg.

— Te csak pihensz, de én! Én bizony előbb elmegyek, mint te.

— Elmész... — veri vissza a szót Mári néni értetlenül. Nem tudja elhinni, hogy itt maradhat egyedül, bénán, Juli néni keze nélkül. Még ha hirtelen is néha ez a kéz...

Juli nénit is bántja, de mennyire bántja, hogy türelmetlen. Ilyenkor úgy érzi, hiába szenved annyit, nem érdemel semmit, egyre rosszabb lesz. De hát ő is beteg, kórházban a helye. Fürdő, iszap kellene a lábának, magas vérnyomásának meg nyugodt élet, pihenés. „Tudja, asszonyom, milyen magas a vérnyomása?” — mondta neki a doktor. Tudja, hogy-ne tudná, — érzi is: egy hét óta újra erősen szédül, viszi a feje. Meg kellene állnia egy pillanatra, egy napra, egy hétre... De itt? Tegnap már fölirta egy papírra gyermekei címét: értesítsék őket, ha baj éri.

Karját a béna hóna alá nyomja, másik kezével összefogja rajta hátul a szoknyát, mint egy gyermekén. Csakhogy Mári néni már sosem tanul meg járni.

— Nocsak, nocsak! — mondja Juli néni.

— Nocsak, nocsak! — biztatja magát Mári néni, s béna lábával ka-tonásan előrerug. Lép kettőt, de aztán a béna láb keresztbe lép, s elvész a szoknya alatt.

— No, mi lesz? Ne keresztbe lépj! Még nem vagyunk a bálban. Ne nevsz, hallod, mert itt hagylak, mint Szent Pál az oláhokat!

Mári néni meggörnyed, vállát rázza a hangtalan nevetés, csaknem összeroskad.

— Elesünk, azt a...

Még két lépés a fal alatti díván. Mári néni a díván gödrébe huppanik, lábát a kisszékre teszi, s így marad estig. Puffadt, barna lábfejeére legyek szállnak, — ezek az ő háziállatai.

Juli néni a kertbe készül, Mári néni utánaszól:

— Nidd-e, Juli, a körmöm! Vágd le!

— Ráér az. A ragamét is úgy rágom le futtában.

— Ajha — nevet Mári néni, aztán más jut eszébe: — Szedd föl a körtét!

Juli néni nehezen megáll:

— Mit mondasz? Nem értem.

— Hogy a körtét... meg a paradicsomot.

— Tudom jól, bárcsak ne tudnám! Örülj, hogy ülhetsz, csak én ülhethnék!

Átmegy a hosszú kerten a szőlőbe. Arnyék van itt, csend, fény a fűvön és a szőlő levelén. A körték mézes belén darazsak dongnak. A fák némán, bölcsen állnak, tartják a terhüket. Jó volna itt megállni, kizárni mindent, leállítani a belső zakatolást is, a munkát, a rohanást, ezt a semmilyen életet! Figyelni a fák életét, tanulni tőlük nyugalmat, csendes örömet, valami lényegeset, amit az ember már elfelejtett. Lassan élni, kiszívni mindenből az ízt, s nem engedni el, tartani, tartani... Istenem, milyen lukas edény ő! — minden csak átfut rajta. Pedig hogy vágyott mindig a szép, nyugodt öregségre!...

Összekapkodja a fák alját, s bukdácsol vissza a gazon úton. Krumplit szed levesnek, főzeléknek babot. Nem mer végignézni a kerten, mert nyomban mértéktelen csüggedés fogja el: mennyi elmaradt kapálás, mennyi gaz! A paradicsom a földre dől, a zöldbab is beérett, meg kellene szedni, s eltenni télire. Ott az uborka, a paprika, — a kutya se törődik velük. A gaz meg vígan eszi a jó földet, elfojtja a veteményt. Meg kell ettől az ember szívének szakadnia.

Hóna alatt a teli kosár, menekül befelé, hogy ne lássa ezt a dulást, de a gaz alattomosan elkaszálja. Juli néni maga elé dobja a kosarat, s mivel lába nem hajlik, derékban dől el, tenyérrrel esik a földnek, s úgy marad. Időnkint lök magán egyet, aztán vár, nézi a gazon, szuszog, erőt gyűjt.

— De hosszú volt! — mondja, mikor végre fölegyenesedik. A madár se nézett volna felém.

Benn áll ismét az udvaron. De hogy mennyi idejébe került, azt nem kérde senki. A baromfi köréje szalad, ő pedig, fájós lábát egy kissé előre tolvá, gazon vet nekik. Egy kiskacsa csőre a papucsára hullott gazon turkálja; olyan, mintha Juli néni fájós lábát apró csókokkal borítaná.

— De soká kinn voltál! — fogadja Mári néni.

Juli néni nem felel; leül, azt hiszi, hogy lába így pihen. De forgójába heves nyilalások törnek, elsötétül előtte minden.

— Jajajaj!

Mindig haragudott a jajgató emberekre, most meg saját jajgatását kell hallgatnia.

— Fájjon, bánom is én, csak jajgatni ne kellene. Istenem, miért jajgat az ember, ha fáj valamije?

Allva hámozza meg a krumplit, állva fejt ki a babot. Mári néni komoran nézi, de mit tehet ő? Egy ideig sajnálja, aztán elfelejti, s jobban sajnálja nála a kiskacsákat:

— Mért nem keversz már a kacsáknak? Nem látod, milyen éhesek? Kiszártatva a virágokat sajnálja jobban:

— Elnézed azt a csibét a kertben. Leeszi a virágokat...

Később meg az almát:

— Lepottyant az óma. Nidd, hogy mén rá az a tik! ne, tik, ne!

Juli néni hallja, de nem felel. Százszor megy az asztaltól a tűzhelyig, tűzhelytől az asztalig, közben vizet hűz a kútból, nem egyszer. De ha legalább jó víz volna, de kemény, nem föl meg benne semmi. Jó vízért el kell menni a Kokas-utcába. S mindenre csak ő, csak ő...

A kamrába szalad, kever a kiskacsáknak, de ekkor már elsírja magát:

— Istenem, vess már véget ennek a vergődésnek! Nem birom, nem birom...

Van fohász, melyre süketebb az ég? Van hosszabb nap az ő napjánál?...

Úgy pöröl az éggel, mint Jób. Felelősségre von mindenkit: rossz lábát, a papucsot, Mári nénit, Istent, földön a gazt, égen a csillagokat, mindent. Aztán megbánja, tovább dolgozik, megbékül a lábával, beszél, fohászkodik, tárgyal az Istennel. A Sátán kezébe került, — semmi kétség, — türelme is kurtább, mint Jóbé, de Isten róla is megparancsolta a Gonosznak: „A lelkét azonban ne bántsad!”

De miért jutott eszébe éppen most a pincébe menni?

Körtét vitt le egy kosárban, hogy jó hús legyen a betegnek, mert csak így szereti. Egyenkint lépett lefelé, mint a gyermekek, mégis megtörtént a baj.

Mári néni semmit sem hallott, csak azt látta, hogy Juli néni a kezén mászik föl a lépcsőn, s úgy sír, vinnyogva, befelé, mint aki megfogadta, hogy senki se hallja.

— Mi lelt, te szerencsétlen?

Juli néni összeszorította száját, a pinceajtóba kapaszkodott, s fájós lábára támaszkodva fölállt. El kellett indulnia, hát el is indult, de minden lépésnél csillagokat látott.

De miért folytassam?

Ebéd is volt, a beteget is kiszorgálta. De mikor a tálat odavitte neki, nem bírta tovább. Lerogyott a béna mellé, Mári néni pedig fölemelte ép kezét nővére arcához, s megsímogatta a füle alatt. Egyszerre sirták el magukat, olyan szívből, olyan váratlanul, hogy percekbe telt, míg magukhoz tértek.

— De magunk vagyunk, Istenem, de elhagyta minket!

Mári néni ép kezével eltakarta szemét, s féloldalra dőlve riddogált. Juli néni visszaigazította szemüvegét, fölshívta orrán a könnyeket, s míg sírása megállt, elgondolkozott: „Hogyan akarhatja ezt Isten? Oda küldi a bajt, ahol úgy is dugig van? ... Mit akar vele? Milyen mások Isten gondolatai!”

Megremegett arra a gondolatra, hogy mennyire nem érti Istent, s hogy mily távol állnak az ő gondolatai Istenétől. Ő mindig menekült a szenvedéstől, Isten pedig szereti, nagyon szeretheti a szenvedést... Ő futott mindig a tűz elől, s ezért érezte magát mindig tűzben, szükségben és szenvedésben. Megtanulhatná már végre, hogy csak akkor megy át rajta enyhén, ha önként elfogadja és odaadja...

— Neszezz valakinek, hátha megbállják!

De nem kell szólni senkinek. Átjön az úton egy kövér, fekete aszszony, szitát kér az istenadta. De hogy megőrülnek neki! Ecetes-vizes borogatást rak a dagadt bokára, s elmegy orvosért. Az orvos sem mond mást, receptet ír, s elmegy. Juli néni lába pedig napestig ott pihen Mári néni béna lába mellett a sámlin.

Nézik a kertet, a csöndesen érő körtéket, a visszafelé nyúló árnyékokat. Mosthát Juli néninek is adott az Isten egy percnyi pihenőt — a szenvedés árán. Milyen lesz majd az a hosszú, az a végnélküli? . . . Milyen ára van annak? . . .

Mikor elhűvösödik, becíhelődnek. Hogy mikép? — Isten a megmondhatója. A falak jók, nem mondanak el semmit.

Vacsora nélkül fekszenek le, pár harapás kenyérral.

A béna eldől ágyán, Juli néni betakarja, aztán ő is vetkőzni kezd. Kibontja maradék kis kontyát, leoltja a villanyt, s ágya szélére ül. A másik ágy felől mély szuszogás hallatszik. — Mári néni máris az igazak álmát alussza. Juli néni végre egyedül van: gyermekeire gondol, papfiára, egyik levelére, s lassan béke szállja meg. Azt kérte benne a fia, hogy ajánlja fel érte ezt a . . . ezt a . . . Mit is? Jó, hogy sötét van, most nem látna a könnyektől.

Térde alá csúsztatja tenyerét, s előbb a bal, aztán a jobb lábát emeli fel az ágyra, s úgy takargatja őket, mint az anya, akinek estére egy beteg gyermek helyett kettőre kell gondot viselnie. Aztán eldől ő is, kezén az olvasóval. Tompa fájdalma álomnélküli alvásba kergeti.

Ne zavarjátok őt, emberek; holdfény, te se vidd el, csak könnyítsd meg az álmát, hisz ő az én anyám!

ÖREGEK

*Mosolyuk már mállik, mint a sáljuk,
kabátjuk is fázva simul rájuk,
régi emlék görcsösül botukban,
alattuk a föld is félrecsusszan.*

*Ujjaik közt titokzáró körben
az olvasó gyöngyfűzére zörren,
s ezüst láncán hintázik az álom . . .
Bólintanak a zsámoly-párnákon.*

*Görbe arcuk elsimul a csendben.
Csak a csipkék fúrge fodra lebben.
Vig színekkal játszik fent az ablak,
bár mögötte már az alkony ballag.*

*Imádkoznak, és az imakönyvbé
gyűröt képet rejtenek dünnögve,
elsímítják a mintás szegélyig,
s remegnek. Az örömiüket féltik.*

Geraely Géza